

ГРУПОВА ВЗАЄМОДІЯ ЯК ПРИНЦИП НАВЧАННЯ ДОРΟΣЛИХ ІНОЗЕМНИХ МОВ

Сучасна міжнародна педагогічна реальність характеризується тенденцією до постійного розвитку науки, розширення предметних галузей дослідження. У сучасних умовах розвитку загальноєвропейської і глобальної взаємодії та інтеграції знання іноземних мов і їх викладання визначається як один із пріоритетних напрямів освітньої діяльності держав світу.

Підготовка вчителів-філологів у Великій Британії має свої особливості, що визначаються статусом англійської мови як мови міжнародного спілкування, котра є найчастіше вживаною на різних рівнях ділового і побутового спілкування. У зв'язку з глобалізацією, євроінтеграцією відбувається певна уніфікація освітніх процесів. При цьому засобом цієї уніфікації, а також забезпеченням мобільності викладачів і студентів є англійська мова. В цих умовах вивчення англійської мови є актуальним не тільки для учнів загальноосвітніх та студентів ВНЗ, а і набуває особливої ваги для різних верств дорослого населення, які в силу глобалізаційних і міграційних процесів застосовують її на робочих місцях, а також і в сфері побутового спілкування.

Проблема ефективного навчання дорослих знайшла своє відображення в працях зарубіжних учених Д. Брандежа (D. Brundage), М. Бургеса (M. Burgess), Р. Гарднера (R. Gardner), А. Роджерса (A. Rogers). Аспекти групового навчання дорослих досліджували Г. Фоулі (G. Foley), Б. Крентон (B. Cranton), С. Імель (S. Imel), Б. Найтс (B. Knights). Однак, в педагогічній літературі недостатньо висвітлено питання навчання дорослих іноземних мов та підготовки відповідних педагогічних кадрів щодо окресленого виду

діяльності, що свідчить про актуальність проблеми та зумовлює наш інтерес до здобутків західних учених.

З огляду на це, метою нашої статті є аналіз групової взаємодії як ефективного принципу навчання дорослих іноземних мов.

Відповідно до зазначеної мети, ми поставили наступні завдання: проаналізувати організацію групової взаємодії дорослих, визначити структуру, позитивні фактори і труднощі застосування групового навчання, з'ясувати принципи формування груп.

Зміст професійної підготовки вчителів-філологів, насамперед, враховує особливості навчання дорослих. На основі аналізу численної психолого-педагогічної літератури нами були виокремлені характерні ознаки, що відрізняють дорослих від учнів молодшого віку (дитинство, юність) і які повинні бути враховані під час організації і проведення навчання:

- наявність досвіду і виконання численних професійних обов'язків;
- усвідомлення себе самостійною, самокерованою особистістю;
- готовність до навчання, підґрунтям якого є прагнення вирішити важливі проблеми і досягти конкретних цілей;
- бажання до реалізації отриманих знань, умінь, навичок і набутих особистісних якостей;
- усвідомлений підхід до сприйняття мовних категорій;
- оцінювання і співвідношення отриманих знань з власними практичними потребами, тобто їх навчально-пізнавальна діяльність внутрішньо мотивована, активна і цілеспрямована;
- орієнтація на активне спілкування в групі;
- індивідуальний характер навчання, як найбільш ефективний для цієї вікової групи;
- особливості пам'яті, що характеризуються труднощами відновлення і формування нової системи знань.

Виходячи із характерних особливостей навчання дорослих, англійські вчені зазначають, що для ефективного навчання ІМ дорослих викладачам у

ході їхньої підготовки доцільно опанувати уміннями групового навчання дорослих студентів. Майбутні викладачі ознайомлюються з метою групового навчання, роллю викладача у групі, характеристиками формування груп.

Перш за все, викладач повинен усвідомлювати, що групи можуть як сприяти, так і перешкоджати навчанню. З однієї сторони, група може бути тим середовищем, у якому люди створюють та досліджують символічні структури для розуміння світу шляхом засвоєння спільного досвіду та перевірки тих знань, які хочуть здобути. З іншого боку, діяльність групи може провокувати домовленість, марнотратство часу та зусиль на обговорення, задоволення від невдач іншої сторони і, часто, діяльність, яка несумісна з спільним навчанням [5].

Під груповою взаємодією розуміється організація навчальної діяльності дорослих на основі їх ціннісно-орієнтованої єдності. Організація групової взаємодії дорослих як принципу навчання потребує врахування ряду факторів:

1) соціально-педагогічних умов, за яких відбувається навчання: обставини і характер праці тих, хто навчається, їх спосіб життя, специфіка попереднього досвіду, в тому числі навчального;

2) соціально-психологічні умови, які пов'язані зі статусом у групі, атмосферою співробітництва та взаємодії;

3) наявністю дидактико-методичної системи [1, с. 3].

Навчання дорослих в умовах групової взаємодії суттєво впливає на формування їх ціннісних орієнтацій, а саме: посилюється мотивація навчання та навчально-пізнавальна активність дорослих студентів; налагоджуються колективні стосунки; підвищується персональний статус членів групи.

Оволодіння принципом групової взаємодії має суттєвий вплив на підвищення ефективності навчальної діяльності, налагодження емоційних контактів викладача і студентів, сприяє самовихованню суб'єктів навчального процесу.

При формуванні навчальних груп вчителів дорослих, у першу чергу, звертає увагу на ефективність і вміння студентів працювати разом, ніж на їхні розумові здібності. Б. Крентон (B. Cranton) вважає, що групи можуть доповнювати або допомагати в різних видах навчання та пропонує три типи навчальних груп, кожна з яких співвідноситься з певною сферою знань, а саме:

- інструментальні (наукові знання, причинно-наслідкова інформація);
- комунікативні (взаєморозуміння та суспільні знання);
- емансипаторські (посилене почуття впевненості та трансформація досвіду) [7].

Навчання в групах диференціюється залежно від навчальних завдань і цілей. Групове навчання, метою якого є набуття інструментальних знань, визначається як об'єднане. В об'єднаних навчальних групах зосереджується увага на предметі обговорення, хоча досвід, знання та компетентність кожного члена групи може сприяти навчанню групи в цілому. Оскільки комунікативні знання набуваються шляхом пошуку, то таке групове навчання тлумачиться як співробітництво, головним завданням якого є обмін думками, почуттями та інформацією в процесі набуття певних знань.

Вчитель, який застосовує групове навчання у дорослій аудиторії, виступає в ролі помічника (facilitator), оскільки саме він виховує, сприяє, підтримує та допомагає виконувати навчальні завдання. До того ж, викладач повинен встановити та зберегти навчальне середовище в групі та проінформувати слухачів щодо навчального процесу [6].

Більшість навчальних методів, які застосовуються при навчанні дорослих, орієнтовані на роботу в групі з різною кількістю слухачів. Незважаючи на кількість членів у групі, в першу чергу, завдання викладача дорослих полягає в усвідомленні необхідності створити сприятливого клімату у групі з метою підвищення рівня співпраці для того, щоб студенти вільно могли навчатися як один з одним, та і один в одного [6].

При підготовці вчителів-філологів до навчання дорослих у групах особлива увага надається організаційним етапам залучення студентів до роботи у групі, а саме:

- групи можуть забезпечувати атмосферу підтримки для індивідуальної практики, експериментів та інновацій, допомагають їм учасникам переосмислити і змінити своє ставлення і підходи до навчання, водночас, демонструючи більш різноманітні ідеї та думки ніж ті, що працюють індивідуально;
- завдання викладача полягає в організації роботи групи з метою забезпечення всіх цих процесів. Як тільки дорослі почнуть довіряти один одному в групі, вони будуть проявляти більшу зацікавленість і бажання брати участь в навчальних ситуаціях і завданнях;
- при організації ефективної роботи у групі викладач може стикнутися з деякими труднощами, які має подолати: наявність у групі домінуючого (або пасивного) слухача; вияв небажання слухачів працювати самостійно; утворення підгруп усередині групи; виникнення неприпустимих норм поведінки у групі; залучення нових студентів; наявність слухачів, які не бажають приєднуватися до навчальної діяльності у групі [3, с. 67].

На думку зарубіжних дослідників, роль та обов'язки вчителя змінюються залежно від цілей та завдань навчальної групи. В об'єднаних навчальних групах, наприклад, викладач розробляє вправи й завдання, а також визначає термін та засоби навчання. У співробітницьких і трансформативних групах вчитель виступає на рівних умовах зі студентами у навчанні, хоча у співробітницьких навчальних групах вчитель повинен взяти на себе відповідальність підтримувати саме групову роботу. Окрім того, на думку зарубіжних вчених (J. Heimlich, B. Knights, G. Foley) вчитель у навчальній групі відповідає за складання навчальних завдань та їх виконання, за надання підтримки студентам та вирішення проблем, що стосуються самої групи [4; 5; 7].

У підготовці вчителів дорослих особлива увага надається засвоєнню принципів формування груп, відповідно яких учитель повинен враховувати такі характеристики як кількість членів групи та спільні інтереси слухачів. У навчанні дорослих перевага надається невеликим групам у кількості шести або менше слухачів, що сприяє більшій згуртованості та продуктивності. Щодо другої характеристики, то вчитель може запропонувати слухачам самим розподілитися на групи (підгрупи) залежно від особистого ставлення до її членів або за спільними інтересами та думками. На думку інших дослідників, дорослі слухачі ефективніше навчаються у невеликих групах від 10 до 30 учасників, які досить часто зустрічаються та займаються однією справою між зустрічами. Якщо група більша 30 чоловік, ефективність взаємодії між її членами втрачається; продуктивність навчання у групі менше десяти також зменшиться через можливі проблеми відвідування, що буде перешкоджати груповій діяльності (навчанню в групі в цілому) [8, с. 169].

У груповому навчанні дорослих все взаємопов'язане: і сутність (природа) групового навчання, і роль вчителя, і складові при формуванні груп. Тому, щоб визначити структуру групового навчання дорослих, вчителю варто взяти до уваги наступне:

- мету групового навчання (покращення стосунків між членами групи, засвоєння певних знань тощо);
- роль вчителя у групі (вчитель обирає свою роль залежно від своїх особистісних характеристик або контексту, у якому працює навчальна група);
- характеристики формування груп.

Будь-якій групі притаманні дві характерні риси: спільна мета для всіх її членів і взаємодія між учасниками, яка передбачає обмін думками, обговорення проблем, емоційну участь у різних видах діяльності. Однак, ознакою групи є її динамічність, тобто вона розвивається у межах певної діяльності та досягає своєї мети. Якщо група досягає певних успіхів, то таку групу можна назвати успішною.

Дослідники виділяють різні види груп:

- формальні групи;
- неформальні групи;
- довідкові групи [2, с. 183].

У формальних групах схема роботи надається кожному новому учаснику, який вступає до групи, але з його приходом суттєвих змін у загальній структурі роботи не відбувається. Такі групи рідко застосовують у навчанні дорослих, але деякі характеристики формальних груп іноді використовуються.

Щодо довідкових груп, то вони включають людей, за допомогою яких визначаються цінності, основні положення й мету. Такими групами можуть бути соціологи, вчителі, священники та інші.

Неформальні групи поділяються на основні (primary) й другорядні (вторинні, secondary). Основна група складається з невеликої кількості людей, основу якої складають спільно визнані ролі її учасників. Такій групі притаманна вірність один одному і кожен її учасник потрапляє під вплив інших членів групи. Основна група може функціонувати у двох напрямках – як навчальна група (task group), так і соціальна група (socioemotional group). Члени навчальної групи об'єднуються за спільною метою, тоді як у соціальній групі ті ж самі учасники виконують інші ролі, які відрізняються від їхніх ролей у навчальній групі. Навчальна й соціальна група – це одна й та ж сама група, але кожна діє по-різному. Перша наголошує на навчальних функціях групи, друга – на соціальних відносинах [8, с. 173].

Кожен з дорослих, який стає учасником навчального процесу, є носієм певних рис основної, другорядної та довідкової груп, членами яких він виступає. Завдання вчителя дорослих полягає у створенні природних навчальних ситуацій, до яких мають залучитися всі дорослі учасники, що робить навчальну діяльність більш свідомою й ефективною. Набуття знань у більшості випадків відбувається шляхом імітації, порівняння, зворотнього зв'язку, які є важливими елементами природних навчальних ситуацій. Таке

ситуативне навчання допомагає дорослому у вивченні мови, набутті практичних навичок, підсвідомому виконанні відведеної ролі в групі, що не заперечує формального й свідомого засвоєння основного предмета.

Для сприяння ефективного навчання в групі вчитель повинен:

- 1) об'єднати групу (часте спілкування, спільне виконання вправ, спонтанне залучення до діяльності); за умови відсутності обміну думками або спільної діяльності, коли слухач працює тільки індивідуально й мовчки, не відбувається об'єднання слухачів у групу;
- 2) спостерігати за рівновагою між особистим саморозвитком кожного студента та відповідною для нього роллю в групі, враховуючи, що потреби студентів є домінантними; варто зазначити, що створення доброзичливої атмосфери в групі сприятиме вільному вираженню думок і практичних навичок студентів;
- 3) приділяти увагу як навчальній, так і соціальній структурі групи; бажано іноді застосовувати невеликі перерви у навчанні (вправи відволікаючого характеру на початку і в кінці заняття); до того ж вчителю не обов'язково виконувати роль лідера в соціальній групі, більш доцільним є сприяння викладача до визначення різних лідерів.

На основі вище зазначеного можна стверджувати, що позитивними факторами застосування групового навчання дорослих слухачів є:

- 1) забезпечення сприятливого навчального середовища;
- 2) використання ситуації змагання;
- 3) забезпечення можливостями для створення більш складної схеми навчання;
- 4) наявність особистісного досвіду, що допомагає у навчанні.

Однак, можна виокремити і труднощі при організації ефективної роботи у групі, а саме:

- наявність у групі домінуючого (або пасивного) слухача;

- вияв небажання слухачів працювати самостійно;
- утворення підгруп усередині групи;
- виникнення неприпустимих норм поведінки у групі;
- залучення нових студентів;
- наявність слухачів, які не бажають приєднуватися до навчальної діяльності у групі [3, с. 67].

Отже, одним із способів забезпечення ефективності навчання дорослих іноземних мов є застосування групового навчання, яке сприятиме залученню слухачів до взаємодії у групі, посиленню мотивації навчання, налагодженню стосунків у колективі, кращому оволодінню іноземною мовою.

Наші подальші дослідження будуть пов'язані з вивченням групових форм і методів навчання дорослих іноземних мов.

Література

1. Авраменко Л. К. Групповое взаимодействие как фактор повышения эффективности образования взрослых : автореф. дис. на соиск. учен. степени канд. пед. наук : спец. 13.00.01 / АПН СССР, НИИ общ. образование / Л. К. Авраменко. – Л., 1988. – 18 с.
2. Belbin M. Team Roles at Work / M. Belbin. – Oxford/Elsevier : Butterworth Heinemann, 1996. – 215 p.
3. Daines John. Adult Learning. Adult Teaching. Third Edition / Daines John, Daines Carolyn and Graham Brian. – Welsh Academic Press, Cardiff, 2002. – 136 p.
4. Foley, G. „Going Deeper: Teaching and Group Work in Adult Education” / G. Foley. – Studies in the Education of Adults 24. – no 2 (October 1992). – P. 143–161.
5. Heimlich, J. E. „Constructing Group Learning”. In Learning in Groups : Exploring Fundamental Principles, New Uses, and Emerging Opportunities, New Directions for Adult and Continuing Education / J. E. Heimlich ; edited by S. Imel. – San Francisco : Jossey-bass, 1996. – no. 71. – P. 41–49.

6. Imel, Susan Adult Learning in Groups [Электронный ресурс] / Susan Imel. – 1997. – Режим доступа : [http:// www.calpro-online.org/ERIC/docgen.asp?tbl=pab&ID=72](http://www.calpro-online.org/ERIC/docgen.asp?tbl=pab&ID=72)
7. Knights, B. „Hearing Yourself Teach: Group Processes for Adult Educators” / B. Knights. – Studies in the Education of Adults 25. – no. 2 (October 1993). – P. 184–198.
8. Rogers A. Teaching Adults / A. Rogers. – Open Univ. Press, 2002. – 293 p.

Татьяна Григорьева

**Групповое взаимодействие как принцип обучения
взрослых иностранным языкам**

Аннотация. В статье автор на основе характерных особенностей обучения взрослых рассматривает организацию их группового взаимодействия, анализирует структуру, положительные факторы и трудности использования группового обучения, определяет принципы формирования групп.

Ключевые слова: особенности обучения взрослых, групповое взаимодействие, обучение взрослых в группах.

Tetyana Grygoryeva

**Group Interaction as the Principle in Teaching
Foreign Languages to Adults**

Summary. In the article the author discusses the problem of group interaction organization on the basis of adult learners' characteristic features, analyses the structure, positive factors and difficulties of teaching adults in groups, clarifies the group formation principles.

Key words: characteristic features of adult teaching, group interaction, teaching adults in groups.